

O NOUĂ PROPUNERE DE RECONSTITUIRE A SANCTUARULUI A DE LA SARMIZEGETUSA

Monumentele Sarmizegetusei, cu deosebire acelea din „incinta sacră”, impunătoare și enigmatice, descoperite cu decenii în urmă prin eforturile susținute ale colectivului condus de C. Daicoviciu, au trezit încă de atunci interesul arheologilor și al celor cu preocupări pentru civilizația dacilor. El avea să crească constant, dacă nu progresiv, pe măsura cunoașterii monumentelor de cercuri tot mai largi de specialiști și amatori aplecați asupra descifrării tainelor materializate în elementele lor componente. Nu lipsesc, desigur, nici încercările de reconstituire, chiar dacă adesea unele păreri sînt diametral opuse.

Asemenea nete diferențe de opinii sînt explicabile mai ales prin starea incompletă de păstrare a monumentelor pînă la descoperirea lor prin cercetări sistematice. Unele dintre monumente au fost demontate integral sau aproape integral de daci însuși pentru a ridica alte construcții pe același loc și o parte a materialelor provenite din demontări au avut apoi întrebuințări parțial sau total diferite de cea inițială, altele erau în fază de construcție la izbucnirea războaielor și toate cele păstrate pînă la 106 au fost distruse sistematic de romani. Distrugerea romană a implicat incendierea construcțiilor, tăierea cu dalta a elementelor lor componente din piatră, demontarea parțială a unora sau în măsură să facă astăzi imposibilă precizarea destinației inițiale a altora, ca și utilizarea blocurilor de piatră, a pilăștrilor, a tamburilor de coloană etc. pentru refacerea zidului cetății menit să adăpostească o vreme garnizoana ce supraveghea zona fostei capitale a Daciei.

Împrejurările amintite au avut ca urmare conservarea inegală a monumentelor și rareori păstrarea indiciilor absolut indispensabile unor reconstituiri sigure.

Intenția noastră nu este însă aceea de a intra în detalii privitoare la construcțiile din „incinta sacră” a Sarmizegetusei și, ca atare, ne rezumăm să revenim asupra unuia dintre sanctuare, care, în ultimul timp, a constituit obiectul cîtorva studii, anume sanctuarul A*, situat la extremitatea sud-vestică a terasei a XI-a.

* Denumirea de *sanctuar A* a fost propusă și utilizată de H. Daicoviciu (*Le sanctuaire A de Sarmizegetusa regia*, în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 65; cf. idem, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 207). Acceptarea ei este recomandabilă pentru preciziunea ce o implică și pentru că evită întrebuințarea în continuare a cunosutei fluctuații de denumiri existente pînă acum în literatură („sanctuarul vechi de calcar de pe terasa XI”, „sanctuarul vechi de calcar”, „sanctuarul vechi cu 60 de coloane de pe terasa a XI-a” etc.).

În acest context reluarea, chiar succintă, a observațiilor de ordin arheologic înregistrate în timpul investigației sale se dovedește a fi absolut necesară.

Semnalat mai întâi în raportul asupra săpăturilor de la Grădiștea Muncelului, apărut în 1952¹, sanctuarul a fost cercetat apoi în câteva campanii succesive² și investigarea sa s-a reluat în 1980, prilejuită fiind de lucrările de restaurare³.

Pe acea porțiune a terasei a XI-a, unde se află resturile sanctuarului acum în discuție, s-a constatat existența a patru niveluri distincte de construcții, corespunzătoare la tot atâtea adâncimi diferite față de nivelul de călcare modern, toate ridicate fiind pe o terasă artificială (asupra fazelor de înălțare a acesteia din urmă se va reveni cu detalii).

Stratigrafia (de sus în jos) se prezenta astfel⁴: sub stratul de *humus* modern se afla:

— *nivelul 1*, la adâncimea de 1 m, pe care s-au descoperit patru blocuri de calcar dispuse oarecum în pătrat, reprezentând temelia unei construcții romane (posibil temelia unei construcții de lemn) căreia îi aparțineau și cărămizile patruleter de mozaic găsite tot acolo;

— *nivelul 2*, la adâncimea de 1,35 m, pe care se aflau urmele unui sanctuar cu stâlpi de andezit, toți decapitați la distrugerea romană (fig. 1). Amintuții stâlpi de andezit se sprijineau pe un fundament masiv, construit din piatră de râu și piatră locală nefasonată, legată cu lut, care încinge o suprafață rectangulară de 30×15,60 m. Pe mijlocul acestei suprafețe, anume în axul longitudinal al ei, se aflau șapte plinte de calcar, cu diametrele variind între 1,10—1,50 m și grosimea de 0,20—0,25 m, identice — după cum se va vedea — ca formă și dimensiuni cu plintele din următorul nivel. În apropierea șirului de stâlpi de andezit de pe latura de sud-est s-au descoperit numeroase cuie și cinci ținte de fier;

— *nivelul 3*, la adâncimea de 2,85 m, pe care s-au descoperit patru șiruri de plinte de calcar, fiecare dintre ele având 13 piese *in situ* (fig. 2). În spațiu existent până la zidul de nord-est mai încăpeau pe fiecare șir încă două plinte (marcate cu puncte în desen), foarte probabil cele șapte din nivelul superior (și încă una pierdută sau distrusă), reutilizate la construirea sanctuarului de andezit din nivelul 2. Plintele descoperite *in situ* aveau dimensiuni ce variau între limitele amintite pentru acelea din nivelul 2 și pe unele dintre ele s-a constatat existența unor adâncituri circulare, cu diametrul de 0,50—0,80 m, ca și, uneori, urmele stâlpilor de lemn. Pe latura de nord-vest se mai aflau urmele a șapte stâlpi de lemn, cu diametrele de 0,50—0,80 m, iar pe cea de sud-est doi astfel de stâlpi, toți sub nivelul

¹ C. Daicoviciu, și colab., în *SCIV*, III, 1952, p. 290 și fig. 8—9.

² C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 395—399; C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VI, 1959, p. 399—341; C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, VII, [1961], p. 304—305.

³ H. Daicoviciu, Șt. Ferenczi, I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, *Raport asupra lucrărilor de la Grădiștea Muncelului (1980)*, prezentat la a XV-a Sesiune anuală de rapoarte privind cercetările arheologice, Brașov, 1981.

⁴ Datele privitoare la stratigrafie reprezintă sinteza observațiilor și a constatărilor din lucrările citate în notele 2—3, cărora li se adaugă aceea a lui H. Daicoviciu (în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 65—72) și observațiile din campania anului 1980 (pentru nivelurile 3 și 4).

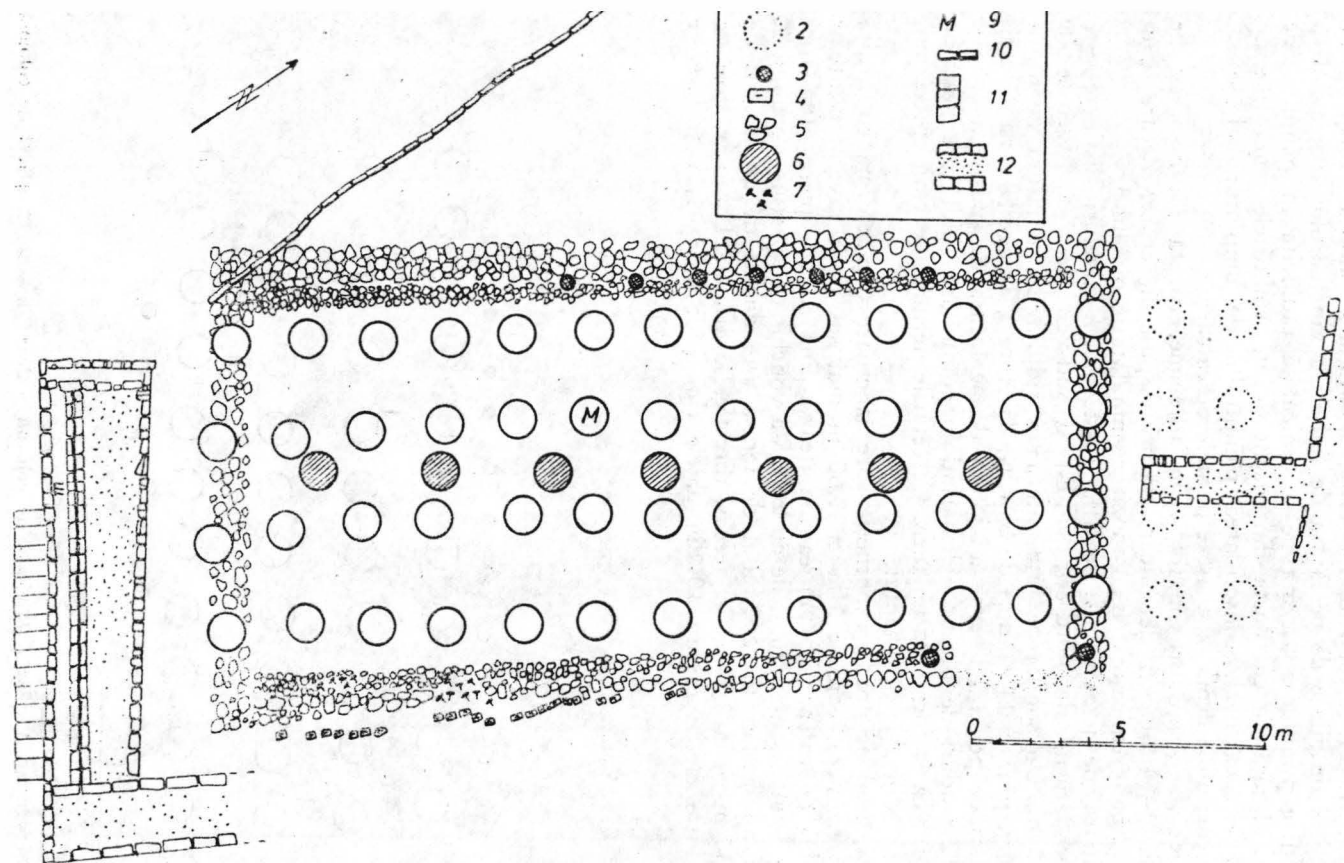

Fig. 1 — Descoperirile din porțiunea de sud-vest a terasei a XI-a (plan): 1. plintă de coloană (calcar) *in situ*; 2. plintă de coloană demontată; 3. stîlp de lemn; 4. stîlp de andezit; 5. substrucția stîlpilor de andezit; 6. plintă de coloană (calcar) refolosită la sanc-tuarul de andezit; 7. cuițe de fier; 8. monedă; 9. medalion de lut; 10. conductă de apă; 11. dalele scării de calcar; 12. zid (desen după C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VI, 1959, p. 338, fig. 7).

fundamentului din piatră și lut al stîlpilor de andezit, deci aparținînd sigur sanctuarului A. În cercetările din 1980, săpătura a înaintat dinspre vale pînă sub șirul de plinte de pe latura de sud-est a sanctuarului constatînd că fiecare dintre plinte era așezată pe o semicalotă (adîncită în pămîntul de umplutură al terasei), ce consta din piatră și lut. Amintitele semicalote nu reprezintă altceva decît consolidarea pămîntului de umplutură al terasei în acele locuri unde urma să se așeze plintele de calcar;

— *nivelul 4*, la aproximativ 4 m adîncime, consta dintr-un șir de grupuri de 3—4 blocuri de calcar, uneori dispuse în cruce, fiecare grup așezat fiind pe o semicalotă cu compoziția semnalată în nivelul 3.

Porțiunea de terasă unde se află aceste patru niveluri distincte este încinsă pe laturile de nord-est, sud-est și sud-vest de ziduri groase de 2,30—2,50 m. Un sondaj pe fața internă a zidului de pe latura de nord-est a coborît pînă la 11 rînduri de blocuri, dar fără a ajunge la baza zidului, iar săpătura de pe fața internă a zidului de pe latura de sud-est a coborît pînă la 12 rînduri de blocuri. Urmărind în continuare zidul spre nord-est s-a constatat că el formează un turn. Cercetările nefiind încheiate, precizii în acest sens sînt abia de așteptat.

De la zidul de nord-est pornește spre sanctuare o platformă construită în aceeași manieră, care se afla cu 0,60 m mai sus decît nivelul plintelor sanctuarului de calcar și, cum ea înaintea pînă în apropierea fundației de piatră și lut a sanctuarului de andezit, s-a conchis că aparține nivelului 2. Pe latura opusă, la sud-vest, zidul de terasă este dublat de altul, gros de numai 1,30 m și, la 2,55 m în aceeași direcție, se află unul similar, gros de 1,08 m. Între ele se găseau 10 din dalele (lungi de 0,62—1,08 și late de

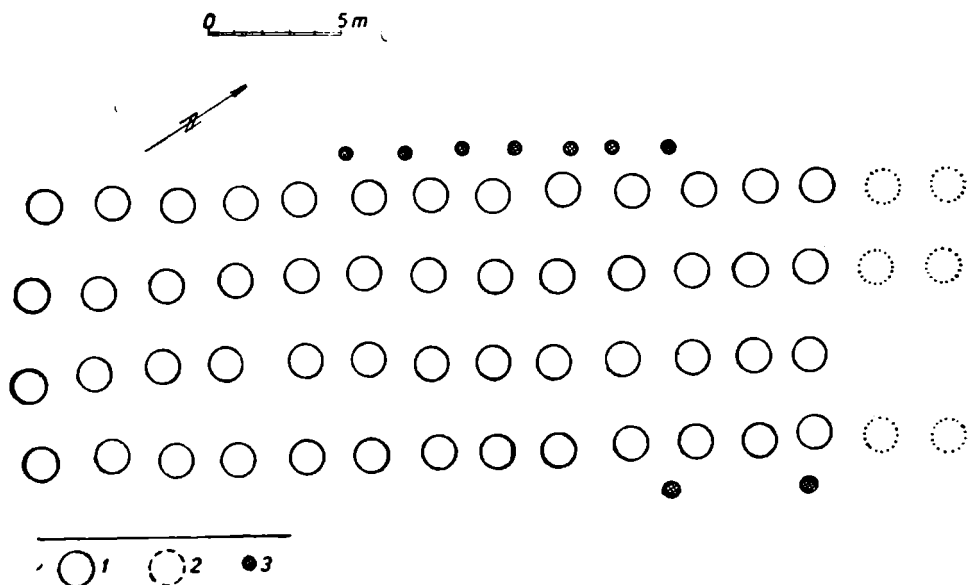

Fig. 2 — Sanctuarul A (plan): 1. plintă de coloană (calcar) *in situ*; 2. plintă de coloană demontată; 3. stîlp de lemn.

0,46—0,60 m) unei scări de piatră care urca dinspre vale spre platforma perpendiculară pe capătul de nord-vest al amintitului zid. Nivelul înalt al platformei în raport cu sanctuarul de calcar o racordează tot la acela de andezit.

În sfârșit, relația dintre conducta de apă ce coboară dinspre nord și sanctuare este posibilă, dar încă nedovedită de situația de pe teren, așa încît ea putea coborî, eventual, și la alte construcții, situate în aval.

Pentru datarea nivelurilor existente pe terasa a XI-a, din porțiunea aflată acum în discuție, dispunem de trei repere cronologice. Primul este cunoscutul medalion de lut ars cu bustul zeiței Diana (Bendis), care ar imita aversul unui denar al lui Tiberius Claudius Nero, din anul 80 î.e.n. Găsierea sa pe a șasea plintă din șirul al doilea (fig. 1) poate constitui un indiciu pentru datarea sanctuarului în prima jumătate a secolului I î.e.n.⁵ Al doilea constă dintr-o monedă, așezută pe as de la Claudius, din anul 41 e.n., descoperită pe nivelul sanctuarului A, ceea ce dovedește existența lui „încă pe la sfârșitul primei jumătăți a sec. I e.n.”⁶. În sfârșit, al treilea este reprezentat de nivelul roman, datat din anul 106 înainte⁷. Din punctul de vedere al valorii lor pentru cronologia absolută a diferitelor faze de construcție, certe sînt ultimele două repere amintite, cît timp medalionul de lut ars poate fi interpretat și altfel decît o imitație a denarului din 80 î.e.n. Sigur este, deci, că sanctuarul A exista înainte de circa 41 e.n. și că sanctuarul de andezit de deasupra lui a fost distrus la cucerirea romană a Samnizegusei.

Cît privește amenajarea terasei, ea s-a făcut — după cum rezultă din cercetările de pînă acum — în patru etape diferite. Mai întîi a fost înălțată pînă la nivelul corespunzător șirului cu grupuri de 3—4 blocuri și încinsă pe trei laturi cu ziduri puternice menite să susțină apăsarea pămîntului de umplură. În etapa următoare, după dezafectarea construcției căreia îi aparținea amintitul șir de grupuri de blocuri, terasa a fost înălțată pînă la nivelul corespunzător plintelor sanctuarului A, în a treia pînă la nivelul sanctuarului de andezit și în ultima, superficială, rezultată de fapt din nivelarea dărîmăturilor, pînă la nivelul construcției romane. Etapelor a doua și a treia le-a corespuns probabil înălțarea pe potrivă a zidurilor de sprîjin, implicit dezafectarea, în timpul lucrărilor în vederea construcției sanctuarului A, a turnului de pe zidul de sud-est.

*

Mult timp după descoperirea lui, sanctuarul A nu a intrat în preocupările specialiștilor, dacă ne referim strict la reconstituire, pentru că, altminteri, s-a bucurat de toată atenția ca unul ce putea fi datat în vremea lui Burebista. S-a admis, probabil prin analogie cu propunerea de reconstituire pentru sanctuarul de andezit de pe terasa a X-a⁸, că era tot descoperit, *sub caelo*, coloanele sale de lemn nedepășind 1,20—1,50 m înălțime. Carac-

⁵ C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 396.

⁶ C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VI, 1959, p. 341.

⁷ C. Daicoviciu, I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 398—399.

⁸ C. Daicoviciu și colab., *op. cit.*, p. 295, fig. 13; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista* ..., p. 210.

terul urano-solar: al religiei dacilor nu numai că nu se împotriva, dar sprijinea propunerea că sanctuarele puteau fi lipsite de acoperiș.

Pornindu-se apoi în primul rând de la considerente ce priveau clima aspră și cu precipitații abundente din zona montană (cota 1200) unde se află situată Sarmizegetusa, s-a avansat o propunere de reconstituire a sanctuarului, de astă dată cu acoperiș⁹. Fără a intra acum în detalii, sanctuarul era socotit drept o construcție pe două niveleuri — subsol și parter —, cu portic, *cella* și acoperiș, cel din urmă susținut de coloane de calcar¹⁰. Întreaga construcție ar fi fost inspirată din tipul de templu grecesc „dipter”, combinat cu cel „pseudodipter” și avînd proporții apropiate stilului ionic.

A doua propunere de reconstituire¹¹, care admite, de asemenea, existența acoperișului, aduce mai întîi în discuție argumentele potrivnice existenței subsolului și a parterului cu portic și *cella* din prima reconstituire, negînd posibilitatea covedirii unor influențe grecești în concepție. În continuare, se optează pentru o construcție cu coloane și acoperiș, dar fără pereți și înconjurată de o „împrejmuire” ce constă din stîlpi de andezit, care, după cum s-a văzut, aparțin sanctuarului din nivelul 2. Este de observat că indiferent cum ar fi fost legate coloanele în partea superioară, cu grinzi transversale și longitudinale, rezistența edificiului în fața vînturilor era imposibilă, cu atît mai mult cu cît coloanele de lemn nu se legau în nici un fel de bazele de calcar, ci se sprijineau doar pe ele. Dealtmînteri, astăzi încă vînturile smulg acoperișuri de pe construcții cu pereți, atunci cînd timparele nu sînt închise.

Ultima opinie exprimată în legătură cu sanctuarul A¹² aduce argumente ce se împotrivesc existenței subsolului, a coloanelor de calcar și se îndoiește de aceea a pereților și acoperișului. Se preferă admiterea unei construcții de cult descoperite — evident fără nici un fel de influență grecească în concepție —, cu coloane de lemn (înalte de 1,50—1,60 m) sprijinite pe discurile de calcar (ce puteau fi plînte sau bare de coloană), înconjurată de o împrejmuire de lemn ale cărei resturi constau din cei 9 stîlpi descoperiți pe laturile de nord-vest (7) și sud-est (2). Problema existenței sau absenței unui perete rămînea, în ultimă instanță, deschisă din moment ce coloanele de lemn din axul longitudinal al sanctuarului de andezit de deasupra susțineau acoperișul lui.

Aceasta fiind situația în privința reconstituirilor posibile ale sanctuarului A, avansate pînă acum, înainte de a face o nouă propunere de reconstituire, socotim necesară amintirea cîtorva observații de ordin general referitoare la construcțiile dacice de suprafață: toate sînt ridicate pe sol și,

⁹ I. H. Crișan, M. Moldovan, *Influențe grecești în arhitectura sacră a dacilor*, în *Tibiscus*, IV, Istorie-arheologie, 1975, p. 91—106; cf. I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, 1977, p. 414—423.

¹⁰ Este de observat în acest context că „tamburii” de calcar, întregi și fragmentari, descoperiți în embletonul zidului cetății de la Sarmizegetusa, refăcut de romani, au forma și dimensiunile extrem de apropiate ou ale bazelor de calcar ale coloanelor de lemn din sanctuarele de la Costești, ceea ce îndeamnă spre presupunerea existenței la Sarmizegetusa, într-un loc deocamdată neidentificat, încă a unui sanctuar patruleter.

¹¹ D. Antonescu, *Arhitectura sanctuarelor patruletere dace. Comentarii și propuneri*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, 1, 1980, p. 69—76.

¹² H. Daicovicu, *Le sanctuaire A de Sarmizegetusa regia*, p. 73—79 (pentru stratigrafie și detalii de ordin arheologic, p. 65—72).

cu excepția gropilor, dintre care unele pot fi socotite rituale, dar ele nu intră acum în discuție, nu au încăperi sub nivelul acestuia; podeaua construcțiilor laice și religioase era din pământ, adesea fățuit cu lut, uneori cu ornamente incizate și extrem de rar din scândură; peretii din lemn, lipiți sau nu cu lut, erau fie sprijiniți pe o bază de piatră, fie, mai des, susținuți de stâlpi înfipti în pământ; acoperișul, impus de climă, era din paie, stuf, șindrilă, mai rar din țiglă.

Revenind la sanctuarul A, elementele certe de care dispunem constau din 60 de plinte de calcar, dispuse în patru șiruri de câte 15 fiecare și 9 stâlpi de lemn, dintre care 7 pe una din laturile lungi și 2 pe cea altă. Nesigur este dacă amintitele plinte pot fi socotite ca atare (presupunând că pe ele se așeza baza de lemn a coloanei¹³) sau drept baze de coloană (mai degrabă). Este sigur, în schimb, că ele nu se vedeau, din moment ce diametrele lor nu sînt egale și unele au pe partea superioară o adîncitură circulară, un locaș, anume făcut pentru coloană. Cît despre coloane, posibilitatea ca acestea să fi fost din piatră, fiecare constînd din cîtiva tamburi, este dintru început exclusă. Numărul mare al coloanelor (60), chiar dacă ele nu depășeau în înălțime 3—4 m, duce la o cifră impresionantă de tamburi și aceștia ar fi fost imposibil să nu se găsească, indiferent ce întrebuițare au primit după demontarea sanctuarului. Sîntem obligați, așadar, să admitem existența unor coloane din lemn, trunchiuri fasonate de copaci, cu diametrul la bază de 0,50—0,80 m. Oricît de rezistente ar fi fost însă astfel de coloane, stabilitatea lor — din moment ce nu erau fixate cu nimic de bazele de calcar — poate fi socotită în cel mai bun caz precară și nu este de admis că numai ele susțineau acoperișul. Dar acceptarea existenței acestuia din urmă impune totodată prezența peretilor, ale căror urme nu par să se fi găsit.

S-au menționat de cîteva ori cei nouă stâlpi, cu diametrele de 0,50—0,80 m (întocmai ca ale coloanelor), aflați pe laturile de nord-vest și sud-est ale sanctuarului și interpretarea lor ca făcînd parte din împrejmuirea construcției. Mai întîi este de observat că pentru o împrejmuire grosimea acestora este cel puțin neobișnuită. În al doilea rînd, existența unei astfel de împrejmuiți nu este dovedită la toate sanctuarele patruleter și, ca urmare, nu poate fi socotită ca un element constant repetabil, cum s-a susținut¹⁴. Mai mult, astfel de împrejmuiți există în sanctuarele circulare de la Sarmizegetusa, la două patruletere și la sanctuarul de andezit de deasupra celui aflat acum în discuție. Ele lipsesc însă la sanctuarul de andezit de pe terasa a X-a, la sanctuarul patruleter mic aflat la nord-vest de sanctuarul A și la toate sanctuarele patruletere de la Costești, pentru a nu mai vorbi de altele din părți diferite ale Daciei. În sfîrșit, existența unei astfel de împrejmuiți se poate admite în cazul sanctuarului A, dar cu stâlpi de dimensiuni rezonabile. Ei au putut foarte bine să dispară fără urmă la demontarea sanctuarului A și scoaterea lor chiar se impunea oît timp suprafața delimitată de ei era mai mare decît aceea a sanctuarului următor (întocmai ca ale coloanelor). Considerentele tocmai expuse ne îndeamnă, deci, să credem că aceiași 9 stâlpi, cu diametre considerabile, erau menși să sus-

¹³ Cf. H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 78.

¹⁴ D. Antonescu, *op. cit.*, p. 69.

tină pereții tot de lemn ai sanctuarului A. Împrejurarea că s-au păstrat doar 9 poate fi explicată perfect prin aceeași demontare a sanctuarului. Existența unor astfel de stâlpi masivi pe toate laturile conduce spre evaluarea dimensiunilor sanctuarului la circa $38,50 \times 13,50$ m (exterior).

Reconstituirea de față pornește de la aceste considerente, propunând o închidere perimetrală cu pereți de lemn. Distanțele între coloanele de lemn variază între 2,40—2,70 m, asigurând o circulație relativ comodă. Mai mic (aprox. 60 cm) rămâne spațiul liber între pereți și primul șir de coloane, care permite totuși o circulație, nefiind exclusă nici ipoteza unei alte destinații.

Intrarea putea fi amplasată pe latura scurtă a edificiului, într-una din travele laterale, prin analogie cu alte sanctuare patrulatere de la Sarmizegetusa.

Șirurile de coloane ce divizează spațiul interior nu permit perceperea lui în ansamblu, ci treptat, pe măsura deplasării dintr-o deschidere într-alta.

Dimensiunile relativ mari ale edificiului presupun existența unor goluri care să permită luminarea interiorului. Dimensiunile mici și amplasarea imediat sub streșină a acestor goluri se justifică prin intenția unei pierderi mici de căldură și a protejării de intemperii.

Invelitoarea, după toate probabilitățile, putea fi din paie sau din șindrila, stuful fiind exclus din pricina zonei montane, iar țigla nedovedită de nici o descoperire, nu numai la sanctuarul A, dar nici la celelalte. În ce ne privește, preferăm acceptarea șindrilei pe o fermă de căpriori, întocmai ca la locuințe, unde există indicii în acest sens. Invelitoarea din țiglă, rezistentă și aspectuoasă, a ieșit probabil din vederea constructorilor din pricina greutateii sale considerabile și a deschiderilor mari ce trebuiau acoperite.

Desigur reconstituirea de acum (fig. 3—4) nu trebuie privită ca singura soluție posibilă și nici ca fiind definitivă. La fel ca și soluțiile avansate anterior, ea poate constitui doar un punct de plecare pentru cercetările viitoare menite să contribuie la clarificarea și aprofundarea unora dintre aspectele încă insuficient cunoscute ale civilizației dacice.

MIHAELA STRIMBU — IOAN GLODARIU

UNE NOUVELLE SOLUTION PROPOSÉE POUR LA RECONSTITUTION DU SANCTUAIRE A DE SARMIZEGETUSA

(Résumé)

Les découvertes de la partie sud-ouest de la XIe terrasse de „l'enceinte sacrée” de Sarmizegetusa et particulièrement celles du niveau 3, à savoir le sanctuaire A, ont suscité le dernier temps des discussions dans la littérature de spécialité.

Succinctement, la situation stratigraphique se présente là (d'en haut en bas) comme il suit (fig. 1): dans le niveau 1 une construction romaine (peut-être une tour); dans le niveau 2 un sanctuaire aux pilastres en andésite, placés sur un fondement en pierre liée

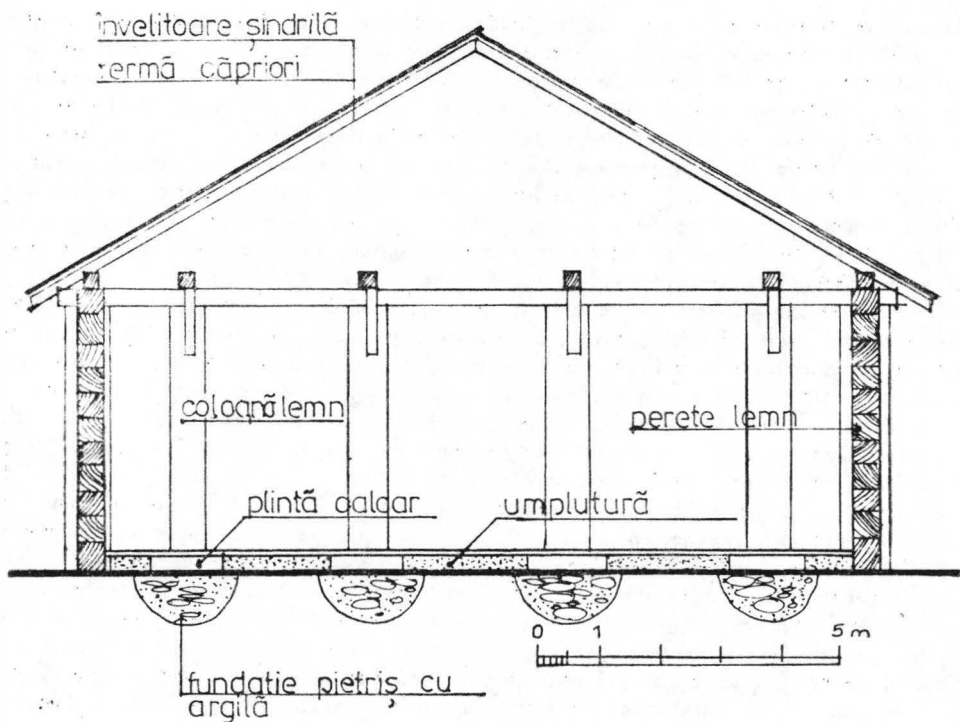

Fig. 3 — Sanctuarul A, reconstituire (secțiune transversală).

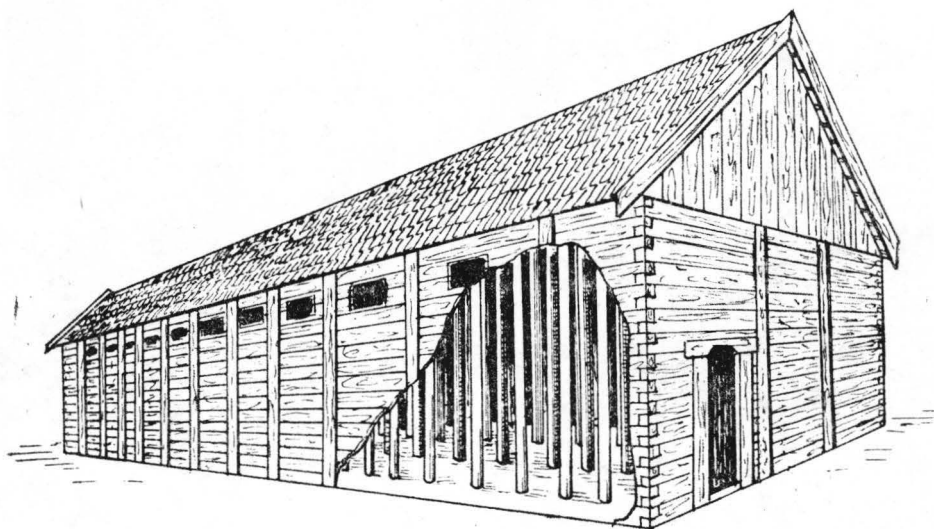

Fig. 4 — Sanctuarul A, reconstituire (perspectivă).

avec de la glaise, et ayant sur l'axe longitudinal des colonnes en bois placées sur des bases de calcaire; dans le *niveau 3* un sanctuaire à bases en calcaire et aux colonnes en bois (initialement 60 dont 7 ont été employées une deuxième fois au sanctuaire du niveau 2 et une est disparue); dans le *niveau 4* une autre construction en cours de recherche. La terrasse est pourvue de trois côtés de murs qui la soutiennent et a sur le côté sud-ouest un escalier en calcaire et sur les côtés courts deux murs perpendiculaires appartenant au niveau 2.

Le sanctuaire A (fig. 2) avait les bases en calcaire des colonnes placées, chacune, sur des semi-calottes en terre glaise et pierre, quelques unes ayant des creux aux diamètres de 0,50—0,80 m. Sur le côté nord-ouest on a aussi découvert les traces de 7 piliers en bois, ainsi que deux autres sur le côté sud-est aux diamètres de 0,50—0,80 m.

Les opinions diffèrent sur ce qui est de l'aspect initial du sanctuaire, qu'on a considéré comme ayant été soit découvert, à colonnes trapues en bois (notes 8, 12), soit ayant un toit. Dans cette dernière hypothèse on a avancé l'existence d'un sous-sol (n. 9) ou qu'il aurait en un toit soutenue uniquement par des colonnes (n. 11). La première variante à toit a été écartée, en vertu du manque des arguments archéologiques (les travaux cités au n. 11—12), et l'autre n'est pas soutenable du fait que les seules colonnes en bois n'étaient pas à même d'assurer la stabilité de la charpente et du toit.

La variante de reconstitution que nous proposons (fig. 3—4) a comme point de départ: le fait que les bases en calcaire ne se voyaient pas (ce qui explique les dimensions inégales de leurs diamètres ainsi que l'existence des creux de sur leur surface supérieure), la supposition qu'il y avait des colonnes en bois (on n'a pas découvert de tambours en calcaire pour colonnes à Sarmizegetusa) et la circonstance qu'il n'y a que 9 piliers en bois ayant appartenu au squelette des parois qui se soit conservés (7 sur l'un des côtés et 2 sur l'autre). En conséquence on a opté pour un périmètre clos, à parois en bois (environ 38,50 sur 13,50 m en extérieur), avec une entrée pratiquée dans le côté court (par analogie à d'autres sanctuaires), des ouvertures dans la partie supérieure des parois et un toit en échandoles.